

ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ ДІЯЛЬНОСТІ КООПЕРАТИВНОГО ПІДПРИЄМСТВА COOPERATIVE ENTERPRISE PERFORMANCE MANAGEMENT MECHANISM FORMATION

УДК 338.43.631.115.8

Припула К.А.

магістрант

Дніпровський державний аграрно-економічний університет

Гамота А.В.

магістрант

Дніпровський державний аграрно-економічний університет

*У статті проведено аналіз процесу формування механізму управління ефективністю діяльності кооперативного підприємства. Досліджено структуру організаційно-економічного механізму управління ефективністю діяльності кооперативних підприємств. Виявлено вплив зовнішніх факторів на успішне здійснення бізнесової діяльності кооперативу. Визначено питому вагу кооперативних об'єднань у загальній кількості сільськогосподарських підприємств України. **Ключові слова:** кооперативні формування, механізм управління ефективністю, вплив зовнішніх факторів.*

В статье проведен анализ процесса формирования механизма управления эффективностью деятельности кооперативного предприятия. Исследована структура организационно-экономического механизма управления эффективностью деятельности кооперативных предприятий. Выявлено влияние внешних факторов на успеш-

ное осуществление бизнес-деятельности кооператива. Определен удельный вес кооперативных объединений в общем количестве сельскохозяйственных предприятий Украины.

Ключевые слова: кооперативные формирования, механизм управления эффективностью, влияние внешних факторов.

The article describes the analysis of process for cooperative enterprise performance management mechanism formation. The structure of organizational and economic mechanism of cooperative enterprise performance management is investigated. The influence of external factors on the successful execution of business activities of a cooperative is found out. A relative share of cooperative associations in the overall number of agricultural enterprises in Ukraine is determined.

Key words: cooperative formations, performance management mechanism, influence of external factors.

Постановка проблеми. Важливими складовими ринкових перетворень аграрного сектору економіки України є становлення та розвиток сільськогосподарської кооперації. На пореформеному етапі спостерігається активізація діяльності кооперативних формувань, що зумовлено усвідомленням об'єктивної необхідності консолідації зусиль аграрних товаровиробників, а також підвищенням ролі кооперативних організацій в сучасному агробізнесі. Сільськогосподарські кооперативи як підприємства особливого типу мають подвійну економічну природу, оскільки їх місія полягає у задоволенні не тільки економічних, але й соціальних інтересів своїх членів.

Проте кооперативи ще не забезпечують досить високих результатів господарювання внаслідок дії низки об'єктивних та суб'єктивних чинників. Саме тому нагальною є потреба ідентифікації таких чинників в оцінюванні впливу на ефективність діяльності кооперативів та пошуку можливих резервів її підвищення. Крім того, економічна природа сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів вимагає особливого підходу до визначення економічної ефективності їх діяльності, оскільки, відповідно до Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію», вони визнаються неприбутковими організаціями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням управління ефективності діяльності аграрних підприємств приділяється значна увага науковців нашої країни. Серед них можна назвати таких, як А.В. Куценко, М.М. Гуменюк, Л.О. Кустріч, І.С. Крамаренко, С.В. Мочерний. Так, наприклад, А.В. Куценко в роботі «Організаційно-економічний

механізм управління ефективністю діяльності підприємств споживчої кооперації України» зазначає, що для сучасних українських підприємств однією з основних проблем успішного функціонування є формування організаційно-економічного механізму управління ефективністю їх діяльності [1, с. 19]. В.В. Гаркавий у роботі «Оцінка ефективності роботи рослинницьких галузей сільського господарства України» наголошує на тому, що ефективність виробництва – це складна економічна категорія, в якій відображається дія багатьох економічних законів і показується одна з найважливіших сторін суспільного виробництва, а саме його результативність. На думку автора, форми прояву ефективності можна згрупувати по функціональних підсистемах, тобто оцінка ефективності базується на якомусь показнику (технологічна, економічна, соціальна та інші підсистеми) [2, с. 89]. Л.О. Кустріч зазначає, що підприємствам, щоби зберегти свої позиції на ринку, необхідно правильно визначати свою стратегію і тактику поведінки, систематично проводити оцінювання ефективності управління діяльністю підприємства з метою підвищення ефективності функціонування та отримання прибутку [3, с. 18].

Постановка завдання. Метою статті є необхідність науково обґрунтованого підходу до вдосконалення організаційно-економічного механізму управління ефективністю діяльності кооперативних підприємств, що функціонують у сфері сільськогосподарського виробництва України, з урахуванням їх внутрішніх особливостей і динамічності зовнішнього середовища.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вирішення зазначених питань дасть змогу доповнити теоретичні та практичні основи підвищення ефективності функціонування сільськогосподарських кооперативів. За результатами проведеного дослідження виявлено, що організаційно-економічний механізм управління ефективністю діяльності кооперативного підприємства є оптимальною сукупністю форм, структур, методів, засобів і функцій управління, яка має формувати через економічні важелі його відносини із зовнішнім середовищем з метою забезпечення цілеспрямованого оперативного регулювання діяльності за напрямками управління ефективністю для відповідності фактичного стану підприємства заданим параметрам.

До його складу входять три взаємопов'язані елементи, а саме нормативно-правове, організаційно-економічне та інформаційне забезпечення. Структура організаційно-економічного механізму управління ефективністю діяльності кооперативних підприємств представлена на рис. 1.

Формування організаційно-економічного механізму управління ефективністю діяльності кооперативних підприємств має здійснюватися поетапно та передбачати послідовність дій.

I етап – моніторинг соціально-економічного розвитку кооперативних підприємств. На цьому етапі шляхом використання спеціальних методів дослідження необхідно здійснити комплексний аналіз результатів господарсько-фінансової діяльності підприємств, вивчити динаміку найважливіших кількісних і якісних показників.

II етап – діагностика функціонування організаційно-економічного механізму управління ефективністю діяльності кооперативних підприємств.

III етап – оцінка можливостей вдосконалення організаційно-економічного механізму управління

ефективністю діяльності кооперативних підприємств. На цьому етапі необхідно здійснити:

- пошук можливостей, тобто засобів, методів, важелів, оптимальна сукупність яких дасть змогу оптимізувати механізм для досягнення ним мети функціонування;

- оцінювання виявлених можливостей, тобто визначення за методом аналізу ієрархій значущості пропозицій експертів щодо вдосконалення механізму управління ефективністю діяльності підприємств;

- визначення шляхів удосконалення механізму на основі результатів оцінки можливостей його вдосконалення.

IV етап – розробка програми вдосконалення організаційно-економічного механізму управління ефективністю діяльності кооперативних підприємств, яка є детальним планом заходів, вжиття яких має відбутися, їх послідовність, ресурси та відповідальність за їх виконання.

V етап – оцінка запропонованого організаційно-економічного механізму управління ефективністю діяльності кооперативних підприємств.

VI етап – упровадження програми вдосконалення організаційно-економічного механізму управління ефективністю діяльності кооперативних підприємств. На цьому етапі роботи особливе значення, на нашу думку, має популяризація позитивних змін серед працівників підприємства для підтримання впевненості в досягненні поставленої мети [1, с. 84].

В ході дослідження виявлено вплив зовнішніх факторів на успішне здійснення бізнесової діяльності кооперативу, які поділяються на економічні, законодавчі та політичні. Об'єктивно нейтралізувати дію цих факторів практично неможливо, однак сільськогосподарські товаровиробники, об'єднуючись у кооперативи, в змозі зменшити негативний вплив ринкового середовища. Перш за все це пояснюється перевагами кооперативу, оскільки спільно можна досягати того, чого не можна досягти поодиночки, завдяки можливості координації своїх дій з іншими товаровиробниками, виходу на ринки, участі у великомасштабному бізнесі.

Досягнення високих результатів господарювання сільськогосподарських кооперативів можливе завдяки виявленню та нейтралізації негативних факторів та стимулюванню дії позитивних, зокрема вдосконаленню організаційної структури, збалансуванню виробничого потенціалу, впровадженню нових технологій. Реалізація внутрішніх і зовнішніх факторів підвищення ефективності діяльності кооперативів забезпечить отримання не лише економічного ефекту, але й соціального та екологічного [4, с. 14]. В табл. 1 проаналізовано динаміку кількості діючих у сільському господарстві України кооперативних об'єднань.

Рис. 1. Структура організаційно-економічного механізму управління ефективністю діяльності кооперативних підприємств [1, с. 83]

Таблиця 1

Динаміка кількості діючих у сільському господарстві України кооперативних об'єднань (на початок року) [5, с. 106]

Організаційна форма	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2017 до 2013 рр. (+/-)
Сільськогосподарський виробничий	1 166	1 137	1 009	998	997	-189
Сільськогосподарський обслуговуючий	917	1 006	899	949	1 017	+100

Таблиця 2

Питома вага кооперативних об'єднань [7, с. 171]

Показник	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2016 до 2012 рр. (+/-)
Кількість підприємств, що здійснюють сільськогосподарську діяльність, одиниць	49 415	49 046	46 199	45 379	47 697	-1 718
Кооперативи, одиниць	2 083	2 143	1 908	1 947	2 014	-69
Питома вага кооперативів, %	4,21	4,37	4,13	4,29	4,22	+0,01

Можна спостерігати чітку тенденцію до скорочення кількості сільськогосподарських виробничих кооперативів (-189 одиниць за досліджуваний період) і нарощування числа СОК.

В.В. Гаркавий у статті «Перспективи розвитку сільськогосподарського виробництва в Україні» зазначає, що аграрний сектор завжди був і є важливою складовою економіки України. На думку автора, підвищення ефективності роботи сільського господарства стане внеском до загального зростання економіки, а одним з результатів буде збільшення добробуту населення країни [6, с. 117]. Ми вважаємо, що одним з чинників, що позитивно вплине на цей процес, стане активізація кооперативного руху в галузі. Але нині питома вага кооперативних об'єднань у загальній кількості підприємств, що здійснюють сільськогосподарську діяльність в Україні, залишається низькою (табл. 2).

Загальне число сільськогосподарських підприємств в Україні за досліджуваний період зазнало помітного скорочення (-1 718 одиниць), хоча за останній рік досліджуваного періоду відбулось помітне нарощування їх кількості (+2 318 одиниць). На наш погляд, ситуація з кількістю кооперативів помітно корелюється із загальною кількістю сільськогосподарських підприємств, а саме за загального скорочення числа кооперативів за досліджуваний період на 69 одиниць за останній рік досліджень їх число зросло на 67 одиниць. Тому питома вага кооперативних об'єднань у сільському господарстві України залишається майже незмінною. Вона складає близько 4,22%.

Згідно з дослідженнями у 2016 р. рівень рентабельності виробництва підприємствами продукції сільського господарства загалом склав 37,3% (у 2015 р. – 45,6%), зокрема виробництва продукції рослинництва – 44,3% (у 2015 р. – 50,6%), продукції тваринництва – 7,7% (у 2015 р. – 22,1%) [8].

Висновки з проведеного дослідження. Унікальна природа кооперації як особливої форми господарювання дає змогу використати її переваги, оскільки вона об'єднує приватну власність та колективну форму організації праці, що дає змогу працівникам впливати на управління кооперативом та стимулює їх до високопродуктивної праці. Розширення кооперативної ініціативи сприяє залученню сільськогосподарських товаровиробників не тільки до горизонтальних інтеграційних процесів, але й до створення вертикально інтегрованих кооперативних організацій, які спроможні забезпечити підвищення ефективності діяльності учасників кооперації шляхом забезпечення контролю на всіх стадіях руху продукції від її виробника до споживача.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Куценко А.В. Організаційно-економічний механізм управління ефективністю діяльності підприємств споживчої кооперації України: монографія. Полтава: РВВ ПУСКУ, 2008. 205 с.
2. Гаркавий В.В. Оцінка ефективності роботи рослинницьких галузей сільського господарства України. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2014. Вип. 9. Ч. 1. С. 86–89.
3. Кустрич Л.О. Оцінка ефективності використання фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств на регіональному рівні. Агросвіт. 2018. № 1. С. 18–24.
4. Булуй О.Г. Економічна ефективність діяльності сільськогосподарських кооперативів: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.04. Житомир, 2007. 20 с.
5. Україна в цифрах 2016: стат. зб. / Держ. служба статистики України. Київ, 2017. 240 с.
6. Гаркавий В.В. Перспективи розвитку сільськогосподарського виробництва в Україні. Актуальні проблеми економіки. 2015. № 10. С. 117–121.
7. Сільське господарство України 2016: стат. зб. / Держ. служба статистики України. Київ, 2017. 246 с.

8. Гаркавий В.В. Перспективи розвитку рослинницьких галузей в Україні. Глобальні та національні проблеми економіки. 2017. № 20. URL: <http://www.global-national.in.ua/issue-20-2017>.

REFERENCES:

1. Kucenko A.V. (2008) Organizacijno-ekonomichnyj mexanizm upravlinnya efektyvnisty diyal'nosti pidpry'emstv spozhyvchoyi kooperaciji Ukrayiny' [Organizational and Economic Mechanism for Managing the Efficiency of Ukrainian Consumer Cooperatives] Poltava: RVV PUSKU (in Ukrainian).
2. Garkavyj V.V. (2014) Ocinka efektyvnosti roboty' rosly'nny'cz'ky'x galuzej sil's'kogo gospodarstva Ukrayiny' [Estimation of the efficiency of the crop production sectors of agriculture in Ukraine]. Scientific journal. Series: Economic sciences. Vol. 9. Ch. 1. P. 86–89.
3. Kustrich L.O. (2018) Ocinka efektyvnosti vy'kory'stannya finansovy'x resursiv sil's'kogospodars'ky'x pidpry'emstv na regional'nomu rivni [Estimation of efficiency of use of financial resources of agricultural enterprises at the regional level]. Agrosvit. No 1. P. 18–24.

4. Buluj O.G. (2007) Ekonomichna efektyvnist' diyal'nosti sil's'kogospodars'ky'x kooperaty'viv: avtoref. dy's. kand. ek. nauk 080004 [Economic efficiency of activity of agricultural cooperatives: author's abstract. dis Cand. eq Sciences 080004], Zhytomyr: National Agroecological University.

5. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2017) Ukrayina v cy'frax 2016: stat. zb. [Ukraine in figures 2016: statistical yearbook], Kyiv: Derzhanalinform.

6. Garkavyj V.V. (2015) Perspekty'vy' rozvy'tku sil's'kogospodars'kogo vy'robny'cztva v Ukrayini [Development prospects of agricultural production in Ukraine]. Actual problems of economics. No 10. P. 117–121.

7. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2017) Sil's'ke gospodarstvo Ukrayiny' 2016: stat. zb. [Agriculture of Ukraine 2016: statistical yearbook], Kyiv: Derzhanalinform.

8. Garkavyj V.V. (2017) Perspekty'vy' rozvy'tku rosly'nny'cz'ky'x galuzej v Ukrayini [Prospects for the development of crop production in Ukraine]. Global'ni ta nacional'ni problemy' ekonomiky [Global and national problems of the economy]. No 20. Available at: <http://www.global-national.in.ua/issue-20-2017>.

Prytula K.A.

Master's Degree Student,
Dnipro State Agrarian and Economic University

Gamota A.V.

Master's Degree Student,
Dnipro State Agrarian and Economic University

COOPERATIVE ENTERPRISE PERFORMANCE MANAGEMENT MECHANISM FORMATION

The aim of this article is related to the necessity of a scientifically based approach to the improvement of an organizational and economic mechanism for performance management of cooperative enterprises acting in the area of agricultural production of Ukraine, which should be developed based on their specific internal features and dynamics of the environment.

Organizational and economic mechanism of cooperative enterprise performance management is determined as an optimal combination of managerial forms, structures, methods, means and functions, which is intended to arrange its relationships with external environment via appropriate economic instruments in order to ensure dedicated operational control over activities by performance management areas so that the actual state of the enterprise is consistent with its target conditions.

Formation of the organizational and economic mechanism of cooperative enterprise performance management should be achieved in a stepwise manner with the corresponding sequence of operations established as appropriate.

During the study, it is found out that successful execution of business activities of a cooperative is influenced by a number of external factors, which can be divided into economic, legislative, and political ones.

Hence, a unique nature of cooperation as a specific form of business activities provides an opportunity of using advantages thereof, as it combines private property with a collective organization of labour, which makes it possible for employees to be engaged in cooperative management thereby motivating them to a highly productive work. Enhancement of cooperative initiatives facilitates engagement of agricultural manufacturers in horizontal integration processes, as well as in the creation of vertically-integrated cooperative organizations, which can provide for the increased performance of participants in cooperation by ensuring control at all production flow stages from a manufacturer to a consumer.